

การบริหารจัดการขยะมูลฝอยในกรุงเทพมหานคร¹

Municipal Solid Waste Management In the Bangkok Metropolitan Area

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) สภาพแวดล้อมของขยะมูลฝอยใน กทม. และพฤติกรรม การทิ้งและการเก็บขยะมูลฝอย (2) วิธีการบริหารจัดการขยะมูลฝอยใน กทม. และ(3) ความสัมพันธ์ ระหว่างสภาพแวดล้อมของขยะ มูลฝอยกับการบริหารจัดการขยะมูลฝอยใน กทม.

เครื่องมือในการเก็บข้อมูล คือ แบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่จัดเก็บ ขยะมูลฝอยของ กทม. จำนวน 2,157 คน สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐานและหาความสัมพันธ์ด้วยสหสัมพันธ์คาโนนิกอล

ผลการศึกษา พบว่า

1. สำนักรักษาความสะอาด กทม.ร่วมกับเอกชนเป็นผู้จัดเก็บขยะมูลฝอย โดยจัดภาชนะใส่ขยะ แยกขยะก่อนเก็บและจัดการกลุ่มอาชีพเก็บขยะ ส่วนการทิ้งขยะ มีความรับผิดชอบต่อสังคมโดยมีการ วางแผนและทิ้งขยะแบบแยกแยะ
2. การบริหารจัดการขยะมูลฝอย มีรูปแบบที่เน้น องค์กร แผนกลยุทธ์ สังคม ความรู้ ทรัพยากร มนุษย์ การสนับสนุนและผลลัพธ์
3. สภาพแวดล้อมของขยะมูลฝอยใน กทม. มีความสัมพันธ์กับการบริหารจัดการขยะมูลฝอย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01

คำสำคัญ: การบริหารจัดการ, ขยะมูลฝอย, พฤติกรรมการทิ้งขยะ

Abstract

The objectives of the survey research were to study: (1) the behavior of Bangkok residents regarding the disposal of waste and its collection (2) the procedure of waste disposal management in the Bangkok Metropolitan Area (BMA) and (3) the relationship between the discarding of waste and the procedure of waste disposal management in the BMA.

The data-collection tools were questionnaires devised by the author. The number of sampled groups included executive management level and staff members in the BMA. This came to a total of 2,157, of these who were involved in waste disposal management. The descriptive statistics used in this research were the mean, the standard deviation and Canonical Correlation.

*นักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ สาขาวิชาจิตวิทยา มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์บุรีรัมย์

¹ ส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ระดับคุณวุฒิปริญญาตรี สาขาวิชาจิตวิทยา มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์บุรีรัมย์ ปีการศึกษา 2550
อาจารย์ที่ปรึกษา: ดร.สรศักดิ์ ศรีอยสน

The research found that:

1. The Department of Public Cleansing cooperated with the relevant private sectors responsible for the waste collection system, namely, the organizations responsible for waste containers, waste separation before its collection and careers in waste disposal. The behavior of BMA residents showed a strong sense of social responsibility, by planning for waste discarding and its separation.

2. The waste disposal management procedure focussed on organization, strategies, social concern, knowledge management, human resources, and support concern as the feedback aspect.

3. The interaction effect of the surrounding environment on waste disposal and its management was significant at the .01 level.

Keywords: waste management, public cleansing

ความนำ

กทม. เป็นเมืองหลวงของประเทศไทย แบ่งพื้นที่การปกครองออกเป็น 50 เขต 154 แขวง โดยมีพื้นที่ทั้งหมด 1,568,737 ตารางกิโลเมตร ประชากร 5,634,132 คน (กรมการปกครอง, 2547) ซึ่งมีประชากรแฝง 1 ล้านคนเศษและเป็นศูนย์กลางความเจริญในทุกด้านของประเทศไทยโดยเฉพาะทาง

เทคโนโลยี จากที่เคยใช้วัสดุธรรมชาติห่ออาหารเปลี่ยนมาเป็นกล่องโฟมและพลาสติก เมื่อสิ่งต่างๆ เหล่านี้หมดอายุการใช้งานจะถูกทิ้งกลายเป็นขยะมูลฝอยสู่สิ่งแวดล้อม (สำนัก.รักษาความสะอาด กทม.,2538) จำเป็นต้องมีการบริหารจัดการที่ดี

ตาราง 1

แสดงปริมาณขยะมูลฝอยที่จัดเก็บได้ใน กทม. และการคาดการณ์ พ.ศ. 2528 – 2558

พ.ศ.	ปริมาณขยะมูลฝอย ต้น/วัน	หมายเหตุ
2528	3,206	เพิ่มขึ้น
2538	6,633	เพิ่มขึ้น
2548	9,367	เพิ่มขึ้น
2558	18,750	คาดการณ์

ที่มา. จาก “การกำจัดขยะมูลฝอย,” (หน้า 39), โดย สำนักรักษาความสะอาด กทม., 2547, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา.

การจัดการขยะมูลฝอย กทม. นั้น มีสำนักรักษาความสะอาด เป็นหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบการวางแผน ควบคุมและดำเนินงานเกี่ยวกับการรักษาความสะอาด การกำจัดมูลฝอย และสิ่งปฏิกูล (ชนวันต์ ฅ มงคล, 2541) โดยมีงบประมาณสนับสนุนการดำเนินงานตามภารกิจ ในขณะที่ในปี พ.ศ. 2546 มีค่าใช้จ่ายในการเก็บขนขยะมูลฝอย รวม 1,386,889,003 บาท และมีค่าใช้จ่ายในการกำจัดขยะมูลฝอยจำนวน 1,124,191,263 บาท ซึ่งมีแนวโน้มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องทุกปี

กทม. ได้ดำเนินการให้บริการเก็บขนและกำจัดขยะมูลฝอย โดยจัดให้มีโครงการส่งเสริมการลดและแยกมูลฝอย นำไปกำจัดที่ศูนย์กำจัดมูลฝอยของ กทม. 3 แห่ง คือ อ่อนนุช หนองแขมและท่าแร้ง รวมทั้งจ้างเหมาเอกชนขนถ่ายขยะมูลฝอยจากศูนย์ขนถ่ายเพื่อนำไปกลบฝังในที่ดินเอกชน ในอนาคตอาจเกิดปัญหาคุณภาพชีวิตกับประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่กลบฝังนอกจากนี้ทาง กทม. ยังได้นำเทคโนโลยีการทำปุ๋ยจากขยะมูลฝอย หรือการเผาทำลายประกอบกับได้พยายามประสานงานจังหวัด ปริมณฑลและจังหวัดอื่น ๆ เพื่อร่วมมือในการจัดการขยะมูลฝอยร่วมกันอย่างครบวงจร ตั้งแต่การวิเคราะห์สถานะของขยะมูลฝอยที่เป็นจริง พฤติกรรมการทิ้งขยะมูลฝอยและพฤติกรรมการเก็บขยะมูลฝอยใน กทม.

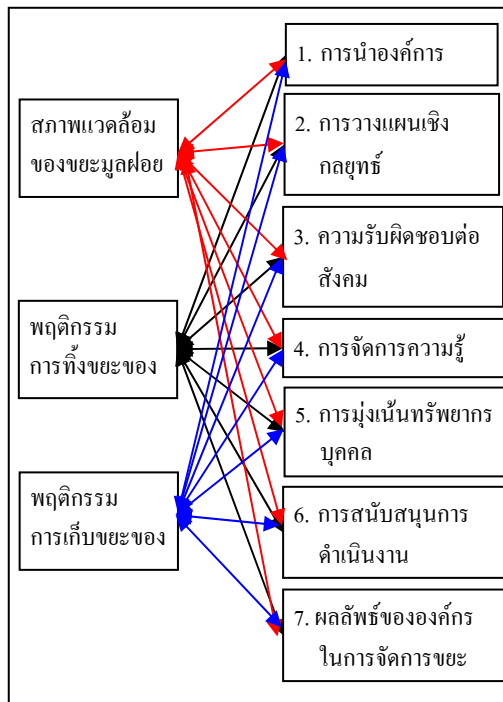
ดังนั้น เพื่อให้การบริหารจัดการคุณภาพองค์การ มีกระบวนการรองรับการดำเนินงานที่เป็นระบบ มุ่งสู่การแก้ปัญหาที่ได้ผลและมีประสิทธิภาพ จึงได้ศึกษาการบริหารจัดการขยะมูลฝอยใน กทม. เกี่ยวกับพฤติกรรม การทิ้งและการเก็บขยะมูลฝอยใน กทม. วิธีการบริหารจัดการขยะ มูลฝอยใน กทม. ความสอดคล้องระหว่างสภาพการทิ้งขยะมูลฝอยกับการบริหารจัดการขยะมูลฝอยใน กทม. และ แนวทางในการปรับปรุงการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของ กทม. ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การศึกษาเกี่ยวกับการบริหารจัดการขยะมูลฝอยใน กทม. มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) สภาพแวดล้อมของขยะมูลฝอยใน กทม. และพฤติกรรมการทิ้งและการเก็บขยะ (2) การบริหารจัดการขยะมูลฝอยใน กทม. ในการนำองค์กร การวางแผนเชิงกลยุทธ์ ความรับผิดชอบต่อสังคม การมุ่งเน้นทรัพยากรบุคคล การสนับสนุนการดำเนินงานและผลลัพธ์ขององค์กรในการจัดการขยะ (3) ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมของขยะมูลฝอยกับการบริหารจัดการขยะมูลฝอยในกรุงเทพฯ

กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษาเกี่ยวกับการบริหารจัดการ
ขยะมูลฝอยใน กทม. มีกรอบแนวคิดการวิจัย
ดังนี้

ภาพ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเกี่ยวกับการบริหารจัดการ
ขยะมูลฝอยใน กทม. เป็นการวิจัยเชิงสำรวจโดย
ใช้แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ
ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเป็นเครื่องมือในการวิจัย กลุ่ม
ตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่จัดเก็บขยะ
มูลฝอยของ กทม. จำนวน 2,157 คน สุ่มโดยการ
แบ่งกลุ่มจากประชากรเกี่ยวข้องกับการจัดการ

ขยะมูลฝอยในกทม. จำนวน 9,400 คน สถิติใน
การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วน
เบี่ยงเบนมาตรฐานและหาความสัมพันธ์ของตัว
แปรด้วยสหสัมพันธ์คานอนิคอล

ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

ตัวแปรในการศึกษาประกอบด้วย

ตัวแปรอิสระ ได้แก่

1. สภาพแวดล้อมขยะมูลฝอยใน กทม.
2. พฤติกรรมการทิ้งขยะ
3. พฤติกรรมการเก็บขยะ

ตัวแปรตาม ได้แก่ การบริหารจัดการ

ขยะมูลฝอย ในด้าน

- 1.การนำองค์การ
- 2.การวางแผนเชิงกลยุทธ์
- 3.ความรับผิดชอบต่อสังคม
- 4.การจัดการความรู้
- 5.การมุ่งเน้นทรัพยากรบุคคล
- 6.การสนับสนุนการดำเนินงาน
- 7.ผลลัพธ์ขององค์กรในการจัดการขยะ

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้วิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้
ค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบน
มาตรฐานและใช้สถิติทดสอบความสัมพันธ์ของ
ตัวแปร โดยใช้สหสัมพันธ์คานอนิคอลระหว่าง
ตัวแปรต้น สภาพแวดล้อมของขยะมูลฝอย และ
ตัวแปรตาม การบริหารจัดการขยะมูลฝอยตาม
การจัดการเชิงคุณภาพ

สรุปผลการวิจัย

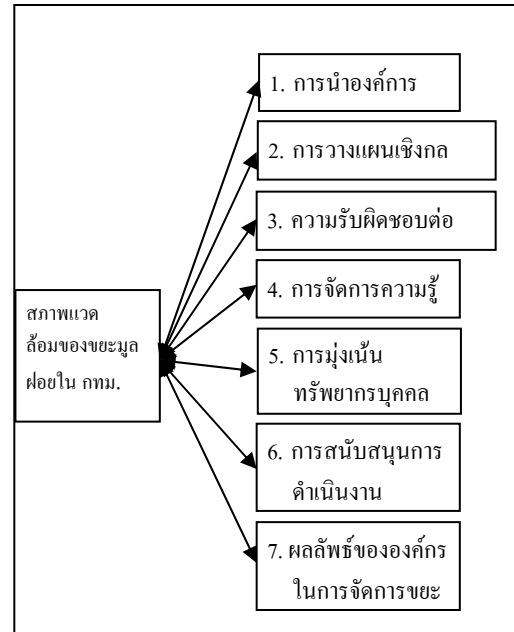
จากงานวิจัยการบริหารจัดการขยะมูลฝอยใน กทม. ผลการวิจัยสรุปว่า

1. พฤติกรรมการเก็บขยะ มีการเก็บขยะมูลฝอยที่ดำเนินการโดยสำนักรักษาความสะอาดเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรง และมีหน่วยงานเอกชนที่เกี่ยวข้อง ในส่วนของระบบการจัดเก็บขยะ ระบบภาชนะใส่ขยะ การแยกแยะขยะก่อนเก็บและกลุ่มอาชีพเก็บขยะ ส่วนพฤติกรรมการทิ้งขยะของชาว กทม. นั้น มีการแสดงออกของประชาชนชาว กทม. มีการนำขยะมูลฝอยที่เกิดจาก สภาวะของขยะมูลฝอยมาทิ้งทำลายโดยผ่านกระบวนการตัดสินใจอันประกอบด้วย จิตสำนึกของการทิ้งขยะ การวางแผนการทิ้งขยะและการทิ้งขยะแบบแยกแยะ

2. การบริหารจัดการขยะมูลฝอยใน กทม. มีรูปแบบวิธีการจำแนกได้ตามกลุ่มกระบวนการทัศน์ ได้แก่ กลุ่มเน้นองค์กร กลุ่มเน้นแผนกลยุทธ์ กลุ่มเน้นสังคม กลุ่มเน้นความรู้ กลุ่มเน้นทรัพยากรมนุษย์ กลุ่มเน้นสนับสนุนและกลุ่มเน้นผลลัพธ์

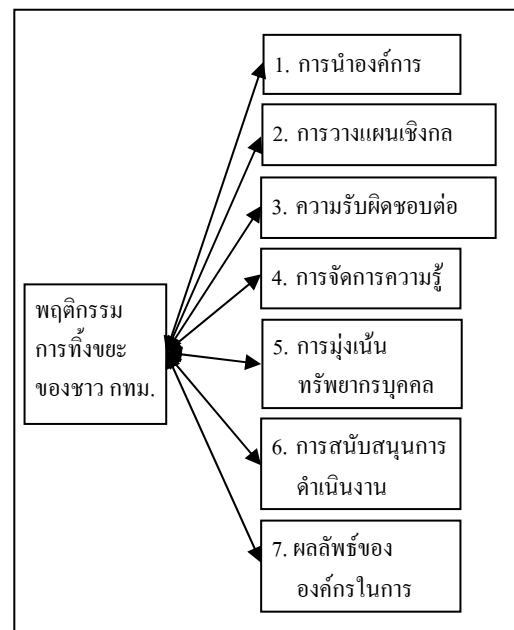
3. ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัยปรากฏ ดังนี้

3.1.1 สภาพแวดล้อมของขยะมูลฝอยมีความสัมพันธ์กับการบริหารจัดการขยะมูลฝอยใน กทม. ทุกด้าน ดังแผนภาพ

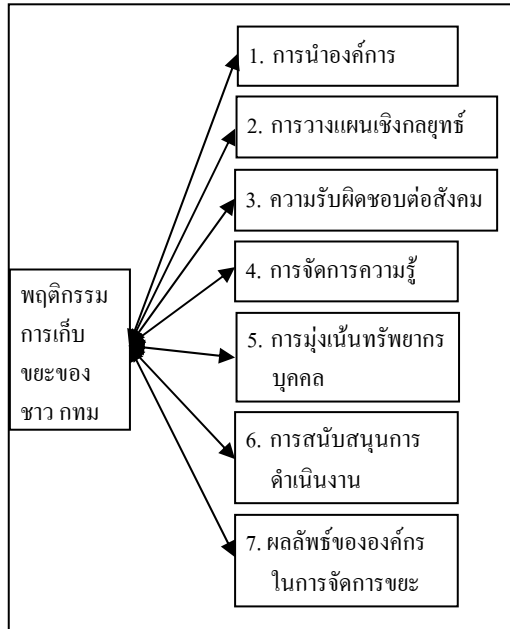
ภาพ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมของขยะมูลฝอยกับการบริหารจัดการขยะมูลฝอยใน กทม.

3.1.2 พฤติกรรมการทิ้งขยะมูลฝอยของชาว กทม. มีความสัมพันธ์กับการบริหารจัดการขยะมูลฝอยใน กทม. ทุกด้าน ดังแผนภาพ

ภาพ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการทิ้งขยะกับการบริหารจัดการขยะมูลฝอยใน กทม.

3.1.3 สภาพแวดล้อมของขยะมูลฝอยมีความสัมพันธ์กับการบริหารจัดการขยะมูลฝอยใน กทม. ทุกด้าน ดังแผนภาพ

ภาพ 4 ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรม การเก็บขยะกับการบริหารจัดการขยะมูลฝอยใน กทม.

อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยพบว่า สมมติฐานการวิจัยสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ กล่าวคือ สภาพแวดล้อมของขยะมูลฝอยมีความสัมพันธ์กับการบริหารจัดการขยะมูลฝอย อันได้แก่ การนำองค์การ การวางแผนเชิงกลยุทธ์ ความรับผิดชอบต่อประชาชน การจัดการความรู้ การมุ่งเน้นทรัพยากรบุคคล การสนับสนุนการดำเนินงาน และผลลัพธ์ของการในการจัดการขยะ ผลการวิจัยดังกล่าวนี้ สอดคล้องกับงานวิจัยหลายฉบับ เช่น งานวิจัยของโยชิน สุริยพงศ์ เรื่องมลพิษสิ่งแวดล้อม และงานวิจัยของสำนักรักษาความสะอาดกรุงเทพมหานคร เรื่อง การกำจัดขยะมูลฝอย เป็นต้น

อนึ่ง จากผลการวิจัยที่พบ หน่วยงานหรือบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดเก็บขยะมูลฝอยสามารถนำผลดังกล่าว ไปปรับใช้ในการบริหารงานของหน่วยงานในด้านต่าง ๆ 4 ด้านต่อไปนี้ กล่าวคือ ประการที่ 1 ด้านการปรับปรุงระบบงานเก็บขนขยะมูลฝอยให้มีความชัดเจนและสามารถให้บริการและกำกับตรวจสอบได้อย่างทั่วถึง ประการที่ 2 ด้านการปรับปรุงประสิทธิภาพการปฏิบัติงานการให้บริการเก็บขยะ ทั้งในส่วนเจ้าหน้าที่ วัสดุอุปกรณ์และเครื่องจักรกล ให้มีการฝึกอบรมทั้งก่อนและในระหว่างปฏิบัติงาน ประการที่ 3 การปรับปรุงระบบสวัสดิการและการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ ประการที่ 4 การกำหนดแผนงานทั้งแผนปฏิบัติการในระยะสั้นและระยะยาว เพื่อสนับสนุนและรองรับการดำเนินงานด้านการเก็บขยะมูลฝอยให้เป็นรูปธรรม ทั้งนี้ก็เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชนนั่นเอง

การศึกษาเกี่ยวกับการบริหารจัดการขยะมูลฝอยใน กทม. ทำให้ทราบว่า การบริหารจัดการขยะมูลฝอยในกรุงเทพฯ ในด้านต่างๆ ในฐานะที่เป็นองค์กรรับผิดชอบต่อการบริหารจัดการโดยมียุทธศาสตร์ดำเนินการ (1) ด้านการนำองค์การ บทบาทภาวะผู้นำด้านการจัดการในระดับบริหารขององค์กรและการกำหนดทิศทางขององค์กร โดยผู้นำระดับสูง ธรรมมาภิบาลและความรับผิดชอบต่อสังคม (Certo, 1992) (2) การวางแผนเชิงกลยุทธ์ โดยการวางแผนกลยุทธ์ การกำหนดวัตถุประสงค์เชิงกลยุทธ์และการปฏิบัติตามแผนนั้น รวมถึงการคาดการณ์ผลการดำเนินงานที่จะเกิดขึ้น โดยมีกระบวนการดำเนินงาน 2 รูปแบบ คือ การจัดทำ

กลยุทธ์ การถ่ายทอดกลยุทธ์เพื่อนำไปปฏิบัติ (สมพงษ์ บุญมา, 2539). (3) ความรับผิดชอบต่อสังคม โดย ความรับผิดชอบขององค์กรที่มีต่อประชาชนการได้ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับประชาชนและสังคม ความสัมพันธ์และความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อองค์กร(สุวิมล ภัคดีพิบูลย์, 2535) (4) การจัดการความรู้ โดยการจัดการความรู้ขององค์กรเพื่อสร้างมาตรฐานการทำงาน ขององค์กร รวมถึงการวัดผลการดำเนินงาน การวิเคราะห์และการทบทวนผลการดำเนินงาน (5) การมุ่งเน้นทรัพยากรบุคคล โดยเน้นบทบาทภาระงานและตัวบุคลากรและการให้ความสำคัญต่อบุคลากรผู้ปฏิบัติงาน รวมถึงการจัดการด้านระบบงานและระบบการตอบแทนผลการปฏิบัติงานของพนักงาน (6) การสนับสนุนการดำเนินงาน โดยมีกระบวนการ เสริมสร้างความสำเร็จของงาน ที่เอื้อให้งานดำเนินไปตามทิศทางที่พึงประสงค์และสนองตอบต่อแผนการดำเนินงานที่กำหนดไว้ (ศักดิ์วิวัฒน์ พระเดชพงษ์ , 2541) ทั้งทางด้านกระบวนการสร้างคุณค่าและกระบวนการสนับสนุนที่ใช้ในการบริหารจัดการ (Tchobanoglous & Kreit, 2002) เพื่อการสนับสนุนการปฏิบัติงานของ กทม. (7) ผลลัพธ์ขององค์กร ในการจัดการขยะ โดยการดำเนินการขององค์กรที่ได้รับจากการปรับปรุงในทุกด้าน เช่น ผลลัพธ์ด้านการบริการจัดเก็บขน ทำลายขยะของ กทม ผลลัพธ์ด้านการมุ่งเน้นประชาชน ผลลัพธ์ด้านการเงิน ผลลัพธ์ด้านทรัพยากรบุคคล ผลลัพธ์ด้านประสิทธิภาพขององค์กรและผลลัพธ์ด้านการนำองค์กรและความรับผิดชอบต่อสังคม

การวิจัยครั้งนี้มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ควรปรับปรุงระบบงานเก็บขยะมูลฝอยใน 3 ด้านให้มีความชัดเจนและบริการอย่างให้ทั่วถึง สามารถกำกับตรวจสอบได้ทั้งโดย กทม. ประชาชนหรือชุมชน มีการกำหนดเวลาและเส้นทางการปฏิบัติงาน จำนวนบุคลากร มีระบบการรายงานที่ชัดเจน มีคู่มือปฏิบัติงาน เฉพาะส่วนราชการ ให้บริการแต่ละพื้นที่ ประชาชนและ กทม. สามารถตรวจสอบได้
2. ควรปรับปรุงประสิทธิภาพการปฏิบัติงานบริการเก็บขยะมูลฝอยทั้งในส่วนของเจ้าหน้าที่ วัสดุอุปกรณ์และเครื่องจักรกลให้มีการฝึกอบรมก่อนปฏิบัติและฝึกอบรมเป็นระยะ เรื่องการปฏิบัติงานและการบำรุงรักษาอุปกรณ์
3. ควรปรับปรุงระบบสวัสดิการและระบบความก้าวหน้าในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เก็บขยะมูลฝอย พร้อมยกเลิกระบบเงินสมนาคุณจากผู้ใช้บริการ
4. ควร ปรับปรุงมาตรฐานและกำกับการดำเนินการฝังกลบขยะมูลฝอยมีมาตรฐานให้ดียิ่งขึ้น มีหลักประกันต่อความปลอดภัยในอนาคตของประชาชนมากยิ่งขึ้น
5. ควรสร้างระบบกำจัดขยะมูลฝอยที่มีการนำเทคโนโลยีอื่นๆ ที่นอกเหนือจากการฝังกลบมาใช้ให้มากยิ่งขึ้น โดยคำนึงถึงความเหมาะสม ความประหยัดและความปลอดภัย
6. ควรจัดหาพื้นที่ที่เหมาะสมเพื่อสำรองไว้สำหรับเป็นพื้นที่การฝังกลบขยะมูลฝอยของ กทม. ในระยะยาว

7. ควรกำหนดแผนงานและแผนปฏิบัติการทั้งในระยะสั้นและระยะยาว เพื่อสนับสนุนและรองรับการดำเนินการลดขยะมูลฝอยให้ประสบความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม

8. ควรปรับปรุงการบริหารการจัดเก็บค่าธรรมเนียมการเก็บขนขยะมูลฝอยให้มีความถูกต้องสมบูรณ์มากยิ่งขึ้นผลักดันให้มีการกำหนดอัตราค่าธรรมเนียมที่เหมาะสม

9. ควรเพิ่มประสิทธิภาพและลดค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน โดยให้เอกชนเข้ามาดำเนินการในการให้บริการเก็บขนและกำจัดขยะมูลฝอยแทน กทม.

10. ควรมีแผนงาน โครงการในการพัฒนาบุคลากรทุกระดับทุกด้าน ให้มีขีดความสามารถในการบริหารที่ดียิ่งขึ้นและมีขอบเขตในการให้บริการที่สูงขึ้น

11. ควรจัดทำโครงการเพื่อพัฒนาความร่วมมือระหว่างประชาชนและ กทม. ที่มีลักษณะยั่งยืน โดยถือหลักรู้หน้าที่รู้สิทธิและเข้าไปเพื่อชุมชนหรือสังคม

เอกสารอ้างอิง

- กรมการปกครอง. (2547). รายงานการศึกษาสถานการณ์ขยะมูลฝอยในประเทศไทย พ.ศ. 2547. กรุงเทพฯ: กระทรวงมหาดไทย.
- ธนวันต์ ณ มงคล. (2541). *ความรู้และพฤติกรรมของแรงงานเก็บขนมูลฝอย ติดเชื้อ สำนักศึกษาความสะอาด กทม.* วิทยานิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม), สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ศักดิ์วิวัฒน์ พระเดชพระชัย. (2541). *การกำหนดนโยบายไปปฏิบัติ : ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการแยก มูลฝอย ก่อนนำทิ้ง สำนักงานเขตลาดพร้าว กทม.* วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์), มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สุวิมล ภัคดีพิบูลย์. (2535). *ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของแม่บ้านในเขตกทม ต่อการกำจัดขยะมูลฝอย.* วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สมพงษ์ บุญมา. (2539). *ความพึงพอใจของประชาชนสองฝั่งคลองแสนแสบต่อการจัดการขยะ กทม.* พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม), สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สำนักศึกษาความสะอาด กทม. (2538). *การฝังกลบขยะมูลฝอยอย่างถูกหลักสุขาภิบาล.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา.
- Certo, S., C. (1992). *Modern management: Quality, ethics and the global environment.* Needham Heights, Mass.: Simon & Schuster.
- Tchobanoglous. G. & Kreith. F. (2002). *Handbook of solid waste management.* New York: McGraw-Hill.

